

Seat No. : _____

MA-II-26

April-2007

Sanskrit
Paper-VI
(निरुक्त)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

१. (अ) नीचेनामांथी गमे ते ङे ससन्दर्भ समजावो : (१०)
1. (A) Explain giving context any **two** of the following : (10)
- (i) निघण्टवः कस्मात् ? निगमा इमे भवन्ति । छन्दोभ्यः समाहृत्य समाहृत्य समाम्नातः । ते निगन्तव एव सन्तो निगमनात् 'निघण्टव' उच्यन्त इत्यौपमन्यवः ॥
- (ii) तद्यत्र स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन गुणेन अन्वितौ स्यातां, संविज्ञातानि तानि । (तद्यथा-कारकः, कर्ता, पाचकः, पक्ता) ॥ (न पुनः) यथा गौः अश्वः पुरुषो हस्तीति ॥
- (iii) अथापि चेत्सर्वाण्याख्यातजानि नामानि स्युः, यावद्विर्भावः संप्रयुज्यते तावद्भ्यो नामधेयप्रतिलम्भः स्यात् । तत्रैवं स्थूणा दरशया च आसम्जनी च स्यात् ॥
- (iv) न निर्बद्धा उपसर्गा अर्थान्निराहुरिति शाकटायनः । नामाख्यातयोस्तु कर्मोपसंयोगद्योतका भवन्ति ॥
- (अ) नीचेनामांथी गमे ते ङे उपर टूंकनोंध लभो : (१०)
- (B) Write short notes on any **two** of the following : (10)
- (i) षड्भावविकाराः ।
- (ii) कौत्सस्य मन्त्रानर्थक्यवादः ।
- (iii) भावप्रधानमाख्यातम् ।
- (iv) निरुक्तशास्त्रस्य प्रयोजनानि ।
२. (अ) नीचेनामांथी गमे ते ङे ने सन्दर्भ साथे समजावो : (१०)
2. (A) Explain giving context any **two** of the following : (10)
- (i) अथ अनन्वितेऽर्थेऽप्रादेशिके विकारेऽर्थनित्यः परीक्षेत केनचित् वृत्तिसामान्येन ॥
- (ii) नावैयाकरणाय । नानुपसन्नाय । अनिर्दंविदे वा । नित्यं ह्यविज्ञातुर्विज्ञानेऽसूया ॥ उपसन्नाय तु निर्ब्रूयात् ॥
- (iii) एवमन्येषामपि सत्त्वानां सन्देहाः विद्यन्ते । तानि चेत्समानकर्माणि समाननिर्वचनानि । नानाकर्माणि चेन्नानानिर्वचनानि । यथार्थं निर्वक्तव्यानि ॥
- (iv) शाकपूणिः संकल्पयाञ्चक्रे सर्वा देवता जानामीति । तस्मै देवतोभयलिङ्गा प्रादुर्बभूव । तां न जज्ञे ॥

- (ब) यास्क भुजब निर्वचन आपो (गमे ते ब्) : (१०)
- (B) Give the etymology of any **two** of the following : (10)
- (i) समुद्रः ।
- (ii) हिरण्यम् ।
- (iii) काष्ठाः ।
- (iv) गौः ।
3. (अ) ससन्दर्भ समजापो : (गमे ते ब्) (१०)
3. (A) Explain with reference to context any **two** of the following : (10)
- (i) यत्कामः ऋषिः यस्यां देवतायाम् आर्धपत्यम् इच्छन्
स्तुतिं प्रयुङ्क्ते तद्देवतः स मन्त्रो भवति ॥
- (ii) तिस्रः एव देवताः इति नैरुक्ताः । अग्निः पृथिवीस्थानः ।
वायुर्वा इन्द्रो वा अन्तरिक्षस्थानः । सूर्यो द्युस्थानः ॥
- (iii) तान्यपि एके समामनन्ति । भूयांसि तु समाम्नात् ।
यत्तु संविज्ञानभूतं स्यात् प्राधान्यस्तुति तत् समामने ॥
- (iv) अयमेव अग्निः वैश्वानरः इति शाकपूणिः । विश्वानरौ एते उत्तरे
ज्योतिषी । वैश्वानरः अयम् । यत् ताभ्यां जायते ॥
- (ब) यास्क प्रभाषे निर्वचन आपो. (गमे ते ब्) : (१०)
- (B) Give the etymology of any **two**, following Yaska : (10)
- (i) अग्निः ।
- (ii) जातवेदाः ।
- (iii) देवः ।
- (iv) गायत्री ।
४. नीचेनाभिंती गमे ते अेक विषय उपर संस्कृतभिं निबन्ध लपुो : (२०)
4. Write an essay in Sanskrit on any **one** of the following : (20)
- (१) नास्ति सत्यात् परो धर्मः ।
- (२) विद्याविहीनः पशुः ।
- (३) ऋतूनां कुसुमाकरः ।
- (४) रम्या रामायणी कथा ।
- (५) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम् ॥

૫. (અ) એક-એક વાક્યમાં જવાબ આપો : (૧૦)

5. (A) Write answer in one sentence : (10)

૧. પ્રૈષ એટલે શું ?

૨. 'પદપાઠ' એટલે શું ?

૩. 'ઉપાયરિત' માં શું થતું હોય છે ?

૪. પિતૃ + યાનમ્ નો નતિભાવ થાય, તો શું રૂપ બને છે ?

૫. નામી-સ્વરોની સંખ્યા કેટલી છે ?

૬. યમ તેમજ અનુસ્વારનું ઉચ્ચારણ-સ્થાન શું છે ?

૭. કણ્ઠ્ય-સ્વર કયો છે ?

૮. પ્રાતિશાખ્યનું બીજું નામ શું છે ?

૯. ઋગ્વેદ પ્રાતિશાખ્યના કર્તા કોણ છે ?

૧૦. હ્રસ્વ-વર્ણોની સંખ્યા કેટલી છે ?

(બ) નીચેની સંજ્ઞાઓને સમજાવો : (૧૦)

(b) Explain : (10)

(i) સ્પર્શ-વર્ણા: ।

(ii) રિફિત: ।

(iii) પ્રગૃહ્યસંજ્ઞા ।

(iv) ઇતિકરણમ્ ।

(v) નતિભાવ: ।